

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

FEBREWARE/MATŠHE 2011

MEPUTSO: 80

NAKO: 2½ diiri

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 21.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi.
2. O kgopelwa go bala letlakala le ka tlhokomelo pele o thoma go araba dipotšišo.
3. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka.
4. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o ithutilego lenyaga.
5. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
6. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO tše THARO:

KAROLO YA A:	Theto	(30)
KAROLO YA B:	Padi	(25)
KAROLO YA C:	Papadi/Terama	(25)
7. Latela ditaelo tšeo di hwetšwago mathomong a karolo ye nngwe le ye nngwe ka kelohloko.
8. Araba dipotšišo tše TLHANO:
 - Tše tharo go tšwa go KAROLO YA A
 - E tee go KAROLO YA B le
 - E tee go KAROLO YA C
 - Diriša lenaneotekolo
9. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
10. Thoma karolo ye NNGWE le ye NNGWE letlakaleng le LEFSA.
11. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.
12. Botelele bja dikarabo tše telele:

KAROLO YA A:	250 – 300
KAROLO YA B le C:	400 – 450
13. Botelele bja dikarabo dipotšišong tše kopana:

Kabo ya meputso e tla šoma bjalo ka tlhahlo ya botelele bja karabo yeo e letetšwego.
14. Nako yeo e ukangwago:

KAROLO YA A:	metsotso 40
KAROLO YA B:	metsotso 55
KAROLO YA C:	metsotso 55

KAROLO YA A: THETO**Direto tšeo di bonwego: Araba dipotšišo tše PEDI fela.**

NOMORO YA POTŠIŠO	POTŠIŠO	MEPUTSO
1. Kgakana tše	Potšišo ye telele	10

GOBA

2. Afrika Boa!	Potšišo ya setsopolwa	10
----------------	-----------------------	----

GOBA

3. Sello sa mahlalela	Potšišo ya setsopolwa	10
-----------------------	-----------------------	----

GOBA

4. Ba ineetše lefase	Potšišo ya setsopolwa	10
----------------------	-----------------------	----

LE**Sereto seo se sa bonwago: Araba potšišo e TEE fela.**

5. E re ke go botše	Potšišo ye telele	10
---------------------	-------------------	----

GOBA

6. Mohu OK Matsepe	Potšišo ya setsopolwa	10
--------------------	-----------------------	----

ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo e TEE ye telele le e TEE ya setsopolwa.*KAROLO YA B: PADI****Araba potšišo e TEE fela go tšwa pading ye o e badilego.**

7. Lenong la Gauta	Potšišo ye telele	25
--------------------	-------------------	----

GOBA

8. Lenong la Gauta	Potšišo ya setsopolwa	25
--------------------	-----------------------	----

GOBA

9. Ngwana wa Mobu	Potšišo ye telele	25
-------------------	-------------------	----

GOBA

10. Ngwana wa Mobu	Potšišo ya setsopolwa	25
--------------------	-----------------------	----

GOBA

11. Lešitaphiri	Potšišo ye telele	25
-----------------	-------------------	----

GOBA

12. Lešitaphiri	Potšišo ya setsopolwa	25
-----------------	-----------------------	----

GOBA

13. Tlhakoleng	Potšišo ye telele	25
----------------	-------------------	----

GOBA

14. Tlhakoleng	Potšišo ya setsopolwa	25
----------------	-----------------------	----

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA**Araba potšišo e TEE fela go tšwa papading ye o e badilego.**

15. Naga ga di etelane	Potšišo ye telele	25
------------------------	-------------------	----

GOBA

16. Naga ga di etelane	Potšišo ya setsopolwa	25
------------------------	-----------------------	----

GOBA

17. Lehufa	Potšišo ye telele	25
------------	-------------------	----

GOBA

18. Lehufa	Potšišo ya setsopolwa	25
------------	-----------------------	----

LENANEOTEKOLO/LENANEOTSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao la (✓) go lenanetekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA DIPOTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	TSHWAYO
A: Theto (Direto tšeo di bonwego.)	1 – 4	2	
A: Theto (Sereto seo se sa bonwago.)	5 – 6	1	
B: Padi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa.)	7 – 14	1	
C: Papadi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa.)	15 – 18	1	
Ela hloko: Mo KAROLONG YA B le C, hlokomela gore o arabile potšišo e TEE ye telele le e TEE ya setsopolwa.			

KAROLO YA A: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****DIRETO TŠEO DI BONWEGO:** Araba tše PEDI fela.**SERETO SEO SE SA BONWAGO:** Araba se se TEE.

Araba dipotšišo tše PEDI fela.

POTŠIŠO 1**DIRETO TŠE DI BONWEGO:** Kgetha tše **PEDI** fela.

Sekaseka ka fao sereti se atlegilego ka gona ka go diriša sekai seretong se.

Kgakana tše – BMT Makobe

1 Ke kgakana maphurollaphurolla mafego,
 2 Ke kgakana maphaphasela matšobeng a lefase,
 3 Getsola o bone gore di penapeniša nkhekhuwana bjang.
 4 Se di tsepelele gobane di tla dira kudu,
 5 Gobane tše di a makatša tše,
 6 Di sa tšhabe ge di bona batsomi ba tšona.

7 A hleng di kgahla kudu kgakana tše, bathong!
 8 Ke tla utswa a tšona mae,
 9 A tle a phaphaše mo,
 10 Gore mafotwana matšwamaeng,
 11 Ke tle ke ithuele;
 12 Gobane e feta nakwana go tabalaka,
 13 Go tabalaka le melala le dithokgwathaba,
 14 Ke tsoma, ke nyaka kgakana tše.

15 Kgakana tše di botsebotse tše,
 16 Ge di kweletše kwenā maru a kgothogile,
 17 Sa tšona e le go ja ao a lemilwego,
 18 Sa tšona e le mašupakamonwana, maragakamoletse,
 19 Mosegare le bošego e le makatana le seipone.

20 Ka go se kgotsofatšwe ke selo,
 21 Ge di eya mafulo,
 22 Dintshela o tla kota bjang?
 23 Ba re mohla o feletšwe le go totoša di a dira,
 24 Ge di lebile magagabo lehumong pele mabonananeng,
 25 Gobane e sa hlwele e le kgakana tša dithokgwathaba,
 26 E le tša Sekgowa di nyaka mabela' Sekgowa.

(Letl. 30)

GOBA

POTŠIŠO 2

Bala sereto se ka kelohlolo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Afrika Boa! – P Mamogobo

1 Afrika boa! Amuša bana tswele la phega ya gago
2 Bafepi batlakagosela ba montšha bana monwana.
3 Bana ba lla mokokotlong, ba kubjakubja ka sejabana
4 Ba re re a hlosoga bafepi ba goletša,
5 Bana ba gatša, pelo tša bafepi di thatafetše
6 Di na le megabaru ka lefa la bana ba Afrika.

7 Rabadimo wee, wena Rabadimo kukamadišhaba!
8 Wena Raseboni sebonabona dikhutlwana
9 Wena Ramatlaohle kgopararalegohle
10 Wena Rasetsebi setsebadiphihlo tšohle
11 Maakalale tlhagišamehla,
12 Rasedira ka tša gagwe maeletšinoši, utlwelela.

(Letl. 33 – 34)

- 2.1 Ke taelo efe yeo moreti a e tšweletšago ka go diriša sekapolelo sa mothofatšo mothalotheong wa 1? (2)
- 2.2 Laetša kelelothallo yeo e tšwelelago temathetong ya pele. (2)
- 2.3 Bontšha sebopego sa sereto se. (3)
- 2.4 Ka boripana hlatholla maikutlo a sereti seretong se. (3)

[10]**GOBA****POTŠIŠO 3**

Badišiša ditematheto tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

Sello sa Mahlalela – IS Masola

1 Gohle go ntapišitše, gohle dikgoro ba ntswaleletše,
2 Ditšhila tša bophelo di ntšhilafaditše,
3 Kgang ya bogale bja pelo e nkgamile,
4 Ke lefeela la mafeela – ka bjona ke itlhamile,
5 Bogalebobe bo galefela baratwa Moreneng,
6 Bogale bo galefela matlišakhutšo bathong,
7 Bogale bo amoga bahlaki, ba ithuta leano la bophelo.
8 Lefase ke sepetše, dikgoro ke fetile,
9 Ke phetše le botshehlana' ditebalebi, ka Mosebjadi ke phethile,
10 Ke šebetša ka boMma-Big-House madira meetsana a tše thata,

- 11 Tšohle di mphihlišitše go bophelo boiša masetlapelong.
 12 Nna ngwana' Ramaesela ke fetogile lefeela bophelong,
 13 Mme o mpelege ke sentše pelego,
 14 Pelego setlišasello – lethabo bathong, lehu ya ba phethego.

(Letl. 36)

- 3.1 Ke eng seo se laetšago sešura temathetong ya 2, mothalotheong wa 1? (2)
- 3.2 Bontšha tumelokganetši (oksimorone) yeo e šomišitšwego temathetong ya 2 o be o laetše gore e šupa eng ge e dirišitšwe ka tsela ye. (3)
- 3.3 Na poeletšo ya mantšu yeo e tšwelelago temathetong ya 1 e šupa eng ge e dirišitšwe ka tsela ye? (2)
- 3.4 Ka boripana hlaloša molaetša wa sereto se. (3)

[10]**GOBA****POTŠIŠO 4****Ba ineetše lefase – NS Puleng**

- 1 Mahlo a bona a tuka bjalo ka malakabe,
 2 Ba a tadietša bjalo ka mekopa.
 3 Meaparo ke bosamponana – matšoba a lehono;
 4 Thaga tša melomomeso ge di gadima ka ntaka,
 5 Mare a a wela a ba a kolobiša pelo.
- 6 Ge ba sepela ba a nanaila,
 7 Lefase ba le kwela bohloko
 8 Anthe la bona leano ke thopa, e tsebja ke beng.
 9 Mekgotha e tletše ka bona,
 10 Ba ya tlase le tletlolo.
- 11 Maeba akhwi bagešo ga se maebarope,
 12 A a phuphusela le ka gae a ruilwe,
 13 Ka tshipitshehla le kgomonaka o a goroša;
 14 Ke boba tša mohlaka boyo bjatšo ke boratapelo,
 15 Wa di šala morago o tlo itšatšarela.

(Letl. 49)

- 4.1 Tsopola dikapolelo tšeo di tšwelelago temathetong ya 1, o be ofe le mohuta wa sona. (3)
- 4.2 Ke mohuta ofe wa ditematheto wo o dirišitšwego seretong se? Thekga karabo ya gago. (2)
- 4.3 Bontšha fao sešura se tšwelelago gona mothalotheong wa 8 o be o hlaloše le mohola wa sona. (3)

- 4.4 Laetša ka moo kgethontšu e dirišitšwego ka gona mothalotheong wa 6 go laetša gore dikgarebe tšeo di a ikgantšha.

(2)
[10]

LE

SERETO SEO SE SA BONWAGO: Araba se se TEE.

POTŠIŠO 5

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA.

Sekaseka **moko** wa sereto se sa ka tlase.

E re ke go botše – Steve Kekana

- 1 Bao ba bolelago bjalo ngwanaka,
- 2 Ba tshwenywa ke go se tsebe.
- 3 Etle ke go anegele bothata bja ka,
- 4 Sa gago e be hlwaya tsebe.
- 5 A ke re le be le bapala?
- 6 Le phadišana ka bobotse bja mmagolena?
- 7 Bjale nna ke a makala,
- 8 Ge mafelelong wa go lla e le wena.
- 9 Ge o le yo mobotsana bjalo,
- 10 Bommasebotsana ba bantši o ka ba imetša morwalo,
- 11 Ka pelong ya gago o gopolang?
- 12 Go tshwenyega gona o tswhenyegelang?
- 13 Motho yo o tlogago o mo abetše,
- 14 Ke yena yo a bolelago nago,
- 15 Bonnyaneng mola ke sa feletše,
- 16 Go nna go be go se yo a bešago.
- 17 Mollo wo wa go latswa ngwako wešo,
- 18 Ke wona o nkobofaditšego,
- 19 Ge ke go phamola bolaong bjoo e bego e le sebešo,
- 20 Seo go sona o bego o tlo ba yo a feletšego.
- 21 Thoto yona le ge ke lobile,
- 22 Ge go phologile wena ngwanaka,
- 23 Pelaelo ke e hlokile,
- 24 Gobane o ditšohle tša ka.

(Letl. 18)

GOBA

POTŠIŠO 6

Badišiša sereto se se latelago gomme o arabe dipotšišo.

Mohu OK Matsepe – PM Mashilo

- 1 Jonna, joo! Mahloko bana bešo.
- 2 Se ile senatla sa marumo ntweng,
- 3 Ngwana' thari a šala a hloname;
- 4 A gopotše monna wa banna.

- 5 O be a le gona modingwana' dipuku,
- 6 O be a le ntshe modingwana wa mangwalo,
- 7 A katanela wena ngwana' thari ye ntsho,
- 8 Go mo hlwaiša merulana ka ditsebeng.

- 9 O ile mogale wa bagale,
- 10 O ile senatla morwa' Kopa,
- 11 Lebowa la šala le lla mašogošogo;
- 12 Go iphumolwa dikeledi le dikudumela.

- 13 E phuhlame Tau ya lehlakanoka magetleng,
- 14 E thenkgolotšwe ke bolwetši masenyeletša;
- 15 Gobane bo sentše phekokgolo ya bangwadi;
- 16 Khuduthamaga ya polelo ya šala e itshwere ditedu. 16

(Letl. 16)

- 6.1 Tsopola lelahlelwa leo le tšweletšago tshwantšhokgopolo ya manyami temathetong ya pele. (1)
 - 6.2 Efa mohuta wa poeletšo yeo e tšwelelago temathetong ya 3 o be o tsopole mohlala wa yona. (2)
 - 6.3 Na sereto se ke sa mohuta mang? Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
 - 6.4 Bolela gore ke sekapolelo sefe seo se dirišitšwego mothalotheong wa 13 o be o hlaloše mohola wa sona. (2)
 - 6.5 Ke moya ofe wo o fokago mo seretong se? Fahlela maemo a gago. (3)
- [10]**

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTŠIŠO 7: *Lenong la Gauta* – HDN Bopape**

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a 400 – 450.

Sekaseka ka fao Bopape a atlegilego ka gona go tšweletša **tikologo** pading ye.

[25]**GOBA****POTŠIŠO 8: *Lenong la Gauta* – HDN Bopape**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA A

"O re o rata gore ke tlogele molato wo? O ra bjang?"

"Mošomo wo o kotsi go feta ka fao ke bego ke nagana ka gona. Mo letšatšing le tee batho ba babedi ba šetše ba ile bakeng la wona. Mo gongwe bošegong bja lehono e tla ba nna, gosasa wena ... Bjale nka re o tšwele pele bjang le mošomo wo bjalo? O tlogelele maphodisa, Nnono. Wena gosasa ikele ofising o tšwele pele le mošomo wa gago. Re tla no bona gore maphodisa a kgona go fihla kae ..."

Ke ile ka kwa sehlabi se tsotsometša pelo ya ka gomme ke ile ka kwa ke hlaelelwa ke moya gannyane. Ke be ke sa nyake go mmotša eupša ka kwa ke tlaelana ka pefelo mme ke tlamegile go mmotša. Ke ile ka mo lebelela ka mahlong thwii ka re:

"Mna Maleka, ke ile go tšwela pele ka mošomo wo gomme ga go yo a ilego go nthibela. **Ke ya thoko e tee gomme thoko yeo ke pele ... pele fela.** Ga go yo a ilego go nthibela. Goba maphodisa goba mmolai goba wena. Mna Maleka goba Brenda - ga go yo a ka nthibelago. Ga go na motho yo a nago le laisense ya go dio tšama a kgatamotša batho gomme go sa dirwe selo ka yena. Motho yo ga se a swanelwa ke go phela magareng ga batho."

(Letl. 86)

- 8.1 Tsopola seo se laetšago gore tikologo ke ya sebjale mo setsopolweng se. (2)
- 8.2 Ke eng seo se ferehlago moya wa Nnono mo setsopolweng se? (2)
- 8.3 Na polelo ye e dirišitšwego mo e re utollela eng ka semelo sa Mna Maleka? Thekga karabo ya gago ka go tsopola go tšwa temaneng. (2)
- 8.4 Hlaloša seo se hlolago phekgogo mo setsopolweng se. (2)
- 8.5 Na mmolelo wo o kotofadišwego o tswalana bjang le morero wa paditseka ye? (3)
- 8.6 Hlatholla maikutlo ao a aparetšego Nnono mo setsopolweng se. Thekga karabo ya gago ka go laetša tšhomišo ya ditho tša mmele tšeo a di dirišitšego. (2)

SETSOPOLWA B

"A ke re ke tšona tšeo o di nyakilego, morwa? Ka gore o ganne go bolela nako yela o sa le sekobo, gonabjale o tla kgona go bolela ka gore o yo botsana." Ka realo ka kgegeo ke dula godimo ga dimpa tša gagwe gabotse." "Mpotše, morwa, gore o nyakang?"

Mpho o ile a iphomola sefahlego ka seatla pele a araba. "Ga ke nyake selo," a realo ka lentšu leo le llogo. "O swanetše go ba o hlakane hlogo!"

O ile a dira gore ke hlakane hlogo ge a bolela bjalo gomme ke ile ka mo toula gararo ka maatla mo dimpeng a thoma go lla le go tsetla. "Ga o rate go bolela morwa? O sa nyaka gore ke go šogašoge gape? Woo ke modiro wo ke o ratago ke bilego ke le thwadi mo go wona. Ke tla go šoga go fihla o letefala. Mohlatlego, Maoka Matsobane goba Matsobane Maoka ke mang?"

"Nna ga ke mo tsebe! Ga ke tsebe gore o bolelang!" A realo a popoduma gare ga megokgo yeo e hlananego le mamina le bobete. Ke ile ka mo phasola ka legoswi mo thameng. Ke ile ka mo phasola gape le gape, ke mo phasola ka mo le ka mola go fihlela a rapela.

(Letl.121 – 122)

- 8.7 Tsopola kgegeo yeo e dirišitšwego setsopolweng se o be o hlaloše gore e šupa eng ge e dirišitšwe ka tsela yeo. (2)
- 8.8 Efa mohuta wa thulano wo o tšwelelago mo gomme o thekge karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 8.9 Na thulano ye e tšwelelago mo e kgatha tema efe molaetšeng wa setsopolwa se? (2)
- 8.10 Hlatholla moya wo o renago setsopolweng se. (2)
- 8.11 Na o dumela gore tshedimošo yeo Mpho a e filego Nnono e tla mo thuša dinyakišišong tša gagwe? Fahlela. (2)
- 8.12 Hlaloša seo se ferehlilego maikutlo a Nnono tiragalong ye. (2)

[25]**GOBA****POTŠIŠO 9: Ngwana wa Mobu – SPP Mminele**

Sekaseka ka fao Mminele a atlegilego ka gona go tšweletša **tikologo** pading ye.

[25]**GOBA**

POTŠIŠO 10: Ngwana wa Mobu – SPP Mminele

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

Motse wa Makgwareng o a galaka matšatši a. batswadi ba bana ba sekolo ba ntšha muši ka dinko. Ba ba galakago ka ganong go fetiša, ke batswadi ba bana bao ba opelago sehlopheng sa Phankga. O ka re ba ka phura motho ge ba gopola ka fao ba senyagaletšwego ke ditšhelete ba lokišetša bana leeto la go ya Tshwane, eupša mafelelong la tloga la folotša ka mokgwa wo o sa kwešišegogo. Ee, ba bangwe ba khukhunne mašego ba tšama ba adima, mola ba bangwe ba rekišitše dihuswane le dikgogwanyana. Bjale lehono molato o bapolwa godimo ga mang ge lethabo lela la bona le ba tlišeditše manyami? Bontši bo o bapola godimo ga Lahlang. Lahlang ke moradia, o ba dirile bana, a ba hupiša lehlakwa.

Mafamo yena o lebetše tša go rema matšang le go itieleda mašemo a batho matšatši a, o thalaganya le motse wo a fofothela yo mongwe le yo mongwe yo a kopanago le yena mantšu a gore: "Šoo gee! Šoo Lahlang wa lena! Ke kgale ke le botša gore ke moradia gomme le ithiba ditsebe. O le dirile eng lehono?"

"Nke ke a le bona ge le be le robetše le lora bana ba lena ba opela ka peseng ye e ba išago Tshwane, kganthe ba robetše sepatikana ka sekolong. Hahaa! Ke *lekomofero* leo, ka mo le tlogo ka gona: kgakgatha ya go tšwa Bollankwe. Le ka tlogela motho a le dira ditlaela? Ruri le tla be le mpaletše lehono le. A re mo rakeng! Ge ba mmušo ba etla mo ba hwetše lapa lela la gagwe le wetše kgwahlana. Ge a rotofala re tloge re mo laetša melamo le ntlha ya lerumo. Nna ke tla le eta pele ge e le gobane le hloka sebete. Le kile la bona kae tau ya lefšega?"

(Letl. 78 – 79)

- 10.1 Ke tiragalo efe yeo e dirilego gore batswadi ba bana ba ntšhe muši ka dinko? (2)
- 10.2 Na tiragalo ye e tšwelelago mo setsopolweng sa ka godimo e godiša bjang thulano pading ye? (2)
- 10.3 Ke semelo sefe sa Mafamo seo se tšweletšwago ke dipolelo tša gagwe setsopolweng sa ka godimo? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (3)
- 10.4 Ke sekapolelo sa mohuta mang seo se tšwelelago polelong ya Mafamo mothalading wa pele temaneng ya mafelelo? (1)
- 10.5 Ge o be o le yo mongwe wa batswadi ba bana ba o be o tla dirang ge ditaba di eme ka tsela ye? (2)

[10]

SETSOPOLWA B

Mafamo o kae? Šole! Kua tšhemong ya mmagoLethabo, o pshikološana le matšang. O selekwa ke ge a bona matsobe ao a a dirilego e se a makae. Ka baka leo o retha selepe gore ge se khwamoga se khwamoge. Mmallo! Go reng o ka re o nyakile go itlopolo monwana wo mogolo wa leoto? Aowa, o na le mahlatse, se o phophorositse. O nyaka gore ge a tloga a eya gae temana e be gobane e a bonala. O tla be a šoma le ka leswiswana.

Fela ke kgale mohlologadi yo wa batho a kwane naye ka thokong ya matšang a. O dibilwe ke ge a be a ralala le motse a katana le go fatela ngwana wa mobu segola se sekaone. O tletšwe ke pelo ebile o bolelela godimo o re: "Ke ka baka la segwahlana sela ba re go ke Lahlang ge ke hloketše matšang a sebaka. Se kgonwa ke gore motho a ye a se fofotše ka selepe se gonabjale."

Mogabeng wa ntšhuthu gona mo patogeng ya Sentšhupe, go bonala dinonyana tše pedi di phuphana ka mafego di baka sehloga. Ye e dutšego ka sehlageng e a babelwa ka ge ye e e bakišago e galefile, e e hlothahlotha senkgokgothele.

Dinonyana tšeo di bego di šetše di potile leihlo le tee, le tšona di huduegile, go no kwala tšwerr! tšoro! tšwiri! tšherr! Aga-aga! Ye nngwe ya maatla e di bone, e huba e di lebile. E phuphaphupha yela ya makokwana, ebile e e gakantšha le go fofa. Tšwerr! tšwerr! Šele! E rakilwe. A nonyana ya makokwana baete!

(Letl. 97 – 98)

- 10.6 Na ke thulano ya mohuta mang yeo e tšweletšwago ke polelonoši ya Mafamo? Thekga karabo ya gago. (3)
- 10.7 Ke mehuta efe ya tikologo yeo mongwadi a e tšweletšago setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago. (3)
- 10.8 Na o bona tsela yeo mongwadi a rumilego padi ye ka gona e le go nyatša kgopolo ya mmadi? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (3)
- 10.9 Ke ditiragalo dife tšeo di gorošago tlemollo ya lehuto pading ye? (4)
- 10.10 Ke eng seo se hlotšego khuduego go Mafamo? (2)
- [25]

GOBA**POTŠIŠO 11: Lešita Phiri – OK Matsepe**

Sekaseka ka moo Matsepe a tšweleditšego **tikologo** go boloka setšo pading ye [25]

GOBA

POTŠIŠO 12: Lešita Phiri – OK Matsepe

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

Ka lapeng ba di boletše eupša ga tša fela, ka ge taba ya mohuta woo e ila go fela le lona letšatši leo. Mabothe o ile a hlwaya tsebe ge Taudi a bolela, ya re ge a fela a tšwela pele, moya wa gagwe wa ferehlega moo a ilego a ba a thoma go fufulelwa. Taudi o ile a fela a tšwela pele etšwe a bona gore ratswalagwe di mo tlabatlabiša dibete. O tla reng mola kua kgorong banna ba di letetše ka ge a ba rumotše a re ba tle kgorong? Aowa, Taudi a **a se re go goka magotlo, a re go bona mesela a tšhaba**. Gatee fela Mabothe a rutlologa ka lekgaramelo le lešata, a re go batseta ba gagwe:

"Bašaa, ke tseleng ge ke ilalo. Ge le nyaka go ba ba ga Taudi go tloga lehono, le boleleng e sa le gonabjale ..."

Ge mmagoTaudi a ekwa tšeo, a ema ka maoto motho wa batho a opa magoswi a re sebakeng sa banna hlompha nna le ge ke le letlakala le le phepheulwago ke phefo.

"Mong'aka, hle dula fase gannyane nke o re tsopolele mogopolo wa gago?"

Mabothe ga a ka a nyatša kgaetšedi ya gagwe. Ka kgonthe a dula fase, eupša sebakeng sa go ba tsopolela mogopolo wa gagwe, a thoma go šipha ka megokgo bjalo ka segotlane.

(Letl. 15)

- 12.1 Ke ditaba dife tšeo di ferehlago moya wa Mabothe? Ke ka lebaka la eng di mo ferehla? (3)
- 12.2 Go ya ka fao o badilego setsopolwa se, na Mabothe ke motho wa mohuta mang? Fahlela ka dintlha tše PEDI. (4)
- 12.3 Na mmolelwana wo o kotofaditšwego o ra go reng? (2)
- 12.4 Hlaloša moya wo o fokago mo temaneng ye o be o fahlele karabo ya gago ka lebaka. (3)

SETSOPOLWA B

Eile letšatši le lengwe ka pulelo ya dikgomo, a kgaogela pele ga Kgathola le ba ba bangwe ba kgoro ya mošate. O hlokofetše ke nnete, fela e sego ka mokgwa woo nna le wena re tsebago tlhokofalo ka gona. Kgale e be e re ge kgoši e babjetša go tloga, go bitšwe morwa wa gagwe yoo a tilego go mo latela setulong. Mola a tsenago ka fao rragwe a okelwago ka ntshe, go tla re bana ba mpa ya bogoši ba mo fa lerumo la bogoši leo a tlogo go fofotša molwetši yoo ka lona, a ba a mo apola dipheta le dipheko tšeo ka moka a di aparago e sa le tše borutho, ya ba gona ge a tšere bogoši. Seo ke se sengwe sa tšeo di phatlaladitšego metse ye mentši, gobane e be e re ge yo mogolo a ka hloka sebate sa go feleletša rragwe, bo fete le yo monnyane ge a ka beta pelo a mo khutšiša. Ka tsela yeo setšhaba se tlile go tšwa diripa tše pedi se latela yo se mo ratago, ya ba gona ge go amologanwe. Ge Taudi a hlokofala ke ge Tšhwahledi a sa raletše le naga bjalo ka mehla.

(Letl. 72)

- 12.5 Go ya ka moo o badilego padi ye ka gona, ke mang magareng ga Tšhwahledi le Kgathola yoo a feditšego a tsokame setulo sa bogoši? Fahlela maemo a gago. (3)
- 12.6 Ke tikologo ya mohuta mang ye e tšwelelago mo setsopolweng se? Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 12.7 Go kwagala gore Taudi o feleleditšwe ke Kgathola ka lerumo. Na molao wa ditokelo tša botho o reng ka polao? (2)
- 12.8 Na ke ka lebaka la eng Tšhwahledi a be a rata go phela nageng? (2)
- 12.9 Re utollele maikutlo a gago mabapi le taba ye ya go fofotša motho. (2)
- 12.10 Na ge e be e le wena, o be o ka dumela go bolaya motho ka lerumo gore o tle o hwetše bogoši? (2)
- [25]

GOBA

POTŠIŠO 13: *Tlhakoleng* – MD Kekana

Sekaseka ka fao Kekana a atlegilego ka gona go tšweletša **tikologo** pading ye. [25]

GOBA

POTŠIŠO 14: *Tlhakoleng* – MD Kekana

Badišiša ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA A

"O ka re bophelo bjale bo tlo thoma go thatafa, mmagobatho. Ge o mpona ke le mo ka nako ye ke sa tšwa kopanong kua mošomong. Beng ba rena ba be ba re kgobokeditše ba tlo re tsebiša ka kgonagalo ya go tswalelwa ga lebenkele la rena."

"Aowii, hleng di a nyamiša, Monareng? Ge le theeditše ba re molato ke eng?"

"Dikoloto, motho wa batho."

"Aowa, ge o realo gona le nna ga ke sa ne molomo. Go ra gore nako le nako tlala e ka kokota gomme ra thoma go thulana ka dihlogo. Ka gore bana šeba ba gotše ke tla swanela go tšwa ka gae ke emaeme bjalo ka basadi ba bangwe pele go ka ba bjalo. Bagologolo ba re thibelamalwetši e phala kalafo."

"Nke o se nkete pele, ga se ke fetše. O tla emaema o šia lapa le la ka le mang? Ke kgahlwa ke ge o kwešiša bothata bjoo re tlogo lebana nabjo. Ke ra bja go fepa le go godiša bana. Taba ye ke go botšang yona e ama kudu le go ima ga morwedi wa gago. Ge mošomo e le wo o fela bjalo nna ke tlo tšea kae tšhelete ya go fepa bana le ditlogolwana."

"Fao gona o a rereša monna wa Modimo. Ka gore šefa le yena ga a nyake go re botša motho yo a mo dirilego ditaba tše, o tla tlamega go tlogela sekolo a ye go šomela ngwana yoo wa go hloka tatagwe. Fela nna ke kwa ke ne nnete ya gore motho yoo mafelelong o tla ba a tšwelela. Ge go ka hwetšagala e le motho yoo a bego a mo tlaiša ka thobalano bjalo ka ge ke gonona nna le yena re tla apara lepai le tee. Ke emetše fela gore ngwana a belegwe. Fao gona sephiri se tla utologa. Wena phela ke phele."

(Letl. 25 – 26)

- 14.1 Na baanegwa ba ba boledišanago mo setsopolweng se ba tswalana bjang? (2)
- 14.2 Thušanang o re o gonona gore morwedi wa bona a ka no ba a tlaišitšwe ka thobalano. Na molao wa ditokelo tša botho o reng ka taba ye? (2)
- 14.3 Monna yo a go imiša ngwana wa baanegwa bao ba boledišanago mo setsopolweng se pheletšo ya gagwe e bile eng? (2)
- 14.4 Diteng tša setsopolwa se di amana bjang le morero wa padi ye? (3)
- 14.5 Go ya ka fao o badilego padi ye, a e ka ba ke nnete gore baanegwa ba bobedi bja bona ga ba tsebe monna yo a imišitšego morwedi wa bona? Fahlela. (3)

SETSOPOLWA B

"Mohlomongwe le boledišwa ke gore monna wa go swana le yo ke boelago ka yena ga sa nka la kopana naye. **Go phela le mphenyašilo wa go swana naye ruri go phalwa ke lehu galekgolo.**"

"Fela go ya ka nna gona nkabe le mmege maphodiseng ge e ba le a mo tšhaba. Le na le tokelo ye e tletšego ya go dira seo ge motho mang kapa mang a le šomiša bošaedi. Ebile nna ke šišinya gore ka moswane re go felegetše maphodiseng a kgauswi. Bona ba tlo go tšea ba ya le wena gae gomme sehlola seo sa lebanwa ke kgolego. Ba ka se mo senyetše nako. Ge o ka no hlaloša ditaba tše ka moka go no swana le ge o di laodiša gonabjale wa se fihle selo, ba ile go mo tswalelela."

"Maphodiseng gona lebalang. Ke fao ke sa loreng go ya gona. Ba re go se mo tswalelele nna ka tla ka ba wa ga mang? Sa bobedi ke gore le ge ba ka mo tswalelela, ka le lengwe la matšatši ba tlo mo lokolla. Gona fao nna ke tlo ya kae? Nna ke kgethile go mo hlabiša moya. Ka boripana a ke no re ga gešo nka se sa le bea tate a sa phela. Ge nka gapeletšega go dira seo nka upša ka fihla ntshe ke le setopo, e sego ke itebeletše. Le nna ke tla kgopela fela gore le nthušeng ka marobalo. Ge bo esa gona ke tla no tšama ke di bona. E ka ba bokgole bjo bokaakang go fihla Groot Bobbejaan ge le le mo?"

(Letl. 70)

- 14.6 Tikologo ye e tšwelelago mo temaneng ke ya mohuta mang? Thekga karabo ya gago ka go tsopola mohlala go tšwa setsopolweng. (2)
- 14.7 Ka dintlha tše PEDI hlaloša semelo sa moanegwa yo go bolelwago ka yena mo setsopolweng se. (4)
- 14.8 Moya wo o fokago mo poledišanong ye ke wa mohuta mang? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (3)
- 14.9 Na ge e be e le wena o tlaišwago ka tsela ye go bolelwago ka gona mo setsopolweng o be o ka dira eng? (2)
- 14.10 Na mantšu a a kotofaditšwego a tšweletša maikutlo a mohuta mang a seboledi se? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: PAPADI

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA. Ge o kgethile potšišo ye telele go KAROLO YA B, araba potšišo ya setsopolwa karolong ye. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a 400 – 450.

POTŠIŠO 15: *Naga ga di etelane* – MS Serudu

Sekaseka **kalotaba** le **tlemollahuto** papading ye.

[25]**GOBA****POTŠIŠO 16: *Naga ga di etelane* – MS Serudu**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA A

HUNADI: A re se iše dipelo kgole. Mohlomongwe o dirwa ke bjana.

MPHAKA: O a tseba mabakeng a go swana le le, ke fela ke gopola toro yela ya go lala e ntlhobaetša bošego ka moka.

HUNADI: O ra gore mohlomongwe makgolwagwe a ka be a mo swere ka pelo?

MPHAKA: Ke tla reng, ka ge a šetše a ntšhitše la gore ge re sa mo tliše gae re ka se lokelwe ke selo.

HUNADI: Nna ga ke bone e le seo se ka bago se mo dira ka tsela yeo. Ke bona fela e le go hloka tsebe ga mošemane.

MPHAKA: O šupa gore a ka be a šetše a kgona go ja dipute?

HUNADI: Go palang. Ba lehono ba thoma ba sa nkga mekgatho.

MPHAKA: Ke therešo fao. Fela o reng a thoma go fetolana le barutiši ba gagwe le go hlokomologa dipuku tša gagwe?

HUNADI: Ga se lona lenyatšo leo ruri.

MPHAKA: La go selekiša. Ge nkabe o sa re ke bonane le hlogo ya sekolo pele, ke be ke tla mo lentšha lehono gona.

HUNADI: A re se mo kgeregele. A ka tla a re makatša.

MPHAKA: O sa foše.

(Letl. 38 – 39)

16.1 Na e ka ba ke eng seo se bego se hlobaetša Mphaka ka toro ye go bolelwago ka yona mo setsopolweng?

(2)

- 16.2 Ke eng seo se hueditšego moya wo o renago setsopolweng se? (2)
- 16.3 Go ya ka tsebo ya gago go ja dipute ke go reng? (2)
- 16.4 Na polelo ya Mphaka setsopolweng se e tšweletša semelo sefe sa gagwe? (2)
- 16.5 Ka boripana hlatholla seo se ferehlilego maikutlo a Mphaka le Hunadi. (3)

SETSOPOLWA B

MPHAKA: Ke tloga ke bone gore taba e gona.

HUNADI: O bone ka eng?

MPHAKA: Mosegare ke ile ka gahlana gape le Kala le Mbari kua pareng.

HUNADI: Mphaka! O sa ntše o ikgweranya le bona?

MPHAKA: Ke be ke ile go ikgopelela madila, ke be ke sa beakanya le bona.

HUNADI: Ba rileng?

MPHAKA: Kala o ile a ntlhapaola gape.

HUNADI: Le tla be la swarana ka diatla.

MPHAKA: Nna ke bona gore o be a ntlholela. Wena ga o bone motho ge a re mola ngwana a kgopetše tshwarelo a buša a re o tla mo tima dijo. Di rekwa ka tšhelete ya mang dijo tše?

HUNADI: Nna ke bona gore ge re sa tloge ka pela mo re tla be ra ikhwetša naleng tša tau. Ka mo ke boKala bao ba gago, ba go fehla diganong. O tla be wa tanywa ke molaba wo wa bona ba o theileng.

MPHAKA: A re di tlogele motho wešo. Ke tla napa ka yo ipheletša mošongwana wola wa ka wa sekolo.

HUNADI: Go lokile, e re le nna ke rokaroke rokwana yela ya Raisibe. *(Ka la ka moswane ge Hunadi a tsoga o makaditšwe ke go bona Akitse a sa le gona moo ngwakong wa bona mola maabane a letše a ba botša gore o a sepela).*

HUNADI: Ao, o sa le mo, ke kwele maabane o re o a sepela?

AKITSE: Go lokile ke itshotše. Ke tla šoma. Fela ke na le kgopelo yeo ke ratago go e tšweletša.

HUNADI: Tia di lle.

AKITSE: Kgwedi ye le bile le baeng ba bantši. Ke rata gore le oketše moputso wa ka mafelelong a kgwedi.

(Letl. 56 – 57)

- 16.6 Hlaloša lebaka leo le dirilego gore Akitse a thulane le Sebola. (2)
- 16.7 Na ditiro tša Akitse di amana bjang le morero wa papadi ye? (2)
- 16.8 Ka boripana hlaloša ka fao kgakgathi ya ba ga Mphaka le Akitse e feletšego ka gona. (2)
- 16.9 Go ya ka ditumelo tša setšo go diragetše eng seo Mphaka a kgolwago gore e be e le bohlola? (2)
- 16.10 Na lebaka la Akitse la go kgopela kokeletšo ya mogolo le be le kwagala? Thekga karabo ya gago. (3)
- 16.11 Re utollele maikutlo ao a aparetšego Hunadi ge Akitse a kgopela kokeletšo ya mogolo. Thekga karabo ya gago. (3)
- [25]

GOBA

POTŠIŠO 17: *Lehufa* – P Mothupi

Sekaseka kalotaba le tlemollahuto papading ye. [25]

GOBA

POTŠIŠO 18: *Lehufa* – P Mothupi

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

NTSHEPE: O sepele gabotse, Rato. (*O šala a bolela a nnoši.*) Eya, ke mathateng bjale. Monna wa Lerato o nyaka go mpolaya! Gona ke bolaelwa eng ka gore nna ga ke ratane le Lerato? (*Setunyana a ile le monagano.*) Taba ye nngwe ye e sa mphetišego gabotse ke ye ya Lerato ya gore a ka loga leano la go bolaya monna wa gagwe gore a šale a ipshina le nna. (*O a homola o a nagana.*) **E sego gore Lerato o a nthata?** (*O šikinya hlogo.*) Ge e le gore o a nthata gona ke tlo mmona. Le nna ke thoma go mo rata bjale. Ke gore ke tlo fetša ke dirile eng gona mo? Ke mmotše gore ke a mo rata goba bjang? A ge nka re ke a mmotša a ntsogela pudi ke tlo reng? Eupša ke swanetše go mo laetša gore ke a mo rata. Nka se no hwela lefeela, ke tlo mo utollela gore ke a hwa ka yena. Aowa, gore ke dipitsi re tlo bona ka mebala. (*O lebelela sešupanako.*) Bjale gona ke kgale ke dutše ka mo sefatanageng. Le batho ba tlo ba ba makala gore ke duletšeng. A ke fologe ke tsene ka kantorong. (*O a fologa o leba kantorong ya gagwe.*)

(Letl. 51)

- 18.1 Efa mohuta wa thulano ye e tšwelelago mo setsopolweng o be o tsopole mohlala wa yona. (2)

- 18.2 Polelonoši yeo e dirišitšwego mo e re utollela eng mabapi le kganyogo ya Ntshepe? (2)
- 18.3 Ka ntlha e TEE ngwala kakaretšo ya setsopolwa. (2)
- 18.4 Tikologo yeo e dirišitšwego mo setsopolweng e amana bjang le bophelo bja Ntshepe? (2)
- 18.5 Na o bona go na le tswalano magareng ga morero wa papadi le tiro ya go leka go bolaya Ntshepe? Fahlela. (2)
- 18.6 Na o bona mongwadi a kgonne go swantšha Ntshepe le ditiro tša gagwe? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 18.7 Ke eng seo se ferehlilego maikutlo a Ntshepe? (2)

SETSOPOLWA B

LERATO: (*O rothiša megokgo.*) Mogatšaka, ke tšere kgato ye ya go boledišana le wena ka ge ke go rata ebile ke go hlompha. Ga ke nyake gore ka moso o tle o re nna ke be ke sa boledišane le wena.

RADITHEKISI: Ke tlo ba ke botša mang tšona tšeo? A gona ke mang yo a tlogo be a ntshekiša ka dilo tša motse wa ka?

LERATO: O tlo ba o sa sekišwe ke motho, mogatšaka. Pelo ya gago ke yona e tlogo go sekiša. Bjalo ge, mogatšaka, ke kgopela gore o no nkadima tsebe gatee fela bophelong.

RADITHEKISI: (*O fodiša matswalo.*) Ke go theeditše, bolela ke kwe.

LERATO: Mogatšaka, ke tshwenywa ke segwera sa gago le yola Leepo. Ke kwa bohloko ge Tsarane a swe ...

RADITHEKISI: (*O mo tsena ganong ka bogale.*) O a kwa bjale! Ke tšona tšeo o rego ke di theetše o di bolele tšeo? (*O mo tomolela mahlo.*) Ge o sa nyake go hwa lehu o nape o tlogele go bolela ka taba ya mohuta wo!

LERATO: (*Ka tlabego.*) Ao, go reng o sa ntlogele ka feleletša go bolela? A ke re ga se wa hlwa o e kwa gore ke bolela ke lebile kae?

RADITHEKISI: Ke kwele o sa thoma gore ditabana tša gago di nka muši. Bjale ke tlo hlwa ke go tlogelelang o tšwela pele? (*O a emelela o tšama a phankganya matsogo a etšwa.*) O ntshenyetša nako ka lefeela.

(Letl. 79)

- 18.8 Tsopola seka seo se tšwelelago mo setsopolweng o be o laetše gore se šupa eng ge se dirišitšwe ka tsela yeo. (2)

- 18.9 Bapetša semelo sa Lerato le sa mogatšagwe go ya ka temana ye. Thekga karabo ya gago o lebeletše dipolelo tša bona. (4)
- 18.10 Ke sephetho sefe seo se tšerwego ke Radithekisi ka morago ga go kwa kgopelo ya Lerato? (2)
- 18.11 Na ditokelo tša botho di reng mabapi le mmolelo wo o kotofaditšwego? (2)
- 18.12 Tšweletša maikutlo a Lerato go ya ka setsopolwa sa ka godimo. (1)
- [25]**

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80